

І. А. Толкачова,
кандидат юридичних наук

Д. О. Полінська,
студентка

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У статті розглядаються особливості діяльності органів Національної поліції України. Досліджується правовий механізм забезпечення прав і свобод людини органами Національної поліції України. Аналізуються чинники, які впливають на ефективність їх діяльності.

Ключові слова: права і свободи, гарантії, Національна поліція України, безпека.

И. А. Толкачѳва, Д. А. Полинская

Отдельные аспекты правового механизма обеспечения прав и свобод человека органами Национальной полиции Украины

В статье рассматриваются особенности деятельности органов Национальной полиции Украины. Исследуется правовой механизм обеспечения прав и свобод человека органами Национальной полиции Украины. Анализируются факторы, которые влияют на эффективность их деятельности.

Ключевые слова: права и свободы, гарантии, Национальная полиция Украины, безопасность.

I. Tolkachova, D. Polinska

Some aspects of the legal mechanism of ensuring of human rights and freedoms by bodies of the National Police of Ukraine

Peculiarities of activity of bodies of the National Police of Ukraine are considered in the article. Legal mechanism of ensuring of human rights and freedoms by bodies of the National Police of Ukraine is researched. Reasons which influence on the effectiveness of their activity are analysed.

Key words: rights and freedoms, guaranties, the National Police of Ukraine, security.

Постановка проблеми та її актуальність.

Важливу роль у забезпеченні прав і свобод людини відіграє держава, її органи. Шлях України до євроінтеграції передбачає спрямування на покращення діяльності правоохоронних органів з метою першочергового забезпечення ними національного законодавства та світових стандартів дотримання прав і свобод людини.

На сьогодні, забезпечення прав і свобод людини правоохоронними органами вимагає концептуально нових підходів, що зумовлюють докорінні зміни організаційно-правових засад їх діяльності. У зв'язку з цим, необхідність суттєвого підвищення ефективності роботи органів Національної поліції України у цій сфері потре-

бує ґрунтовного й послідовного наукового аналізу основ їх діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Механізм забезпечення прав і свобод людини досліджувало багато вітчизняних учених-юристів: В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, О. М. Биков, І. Л. Бородін, В. С. Венедиктов, І. П. Голосніченко, М. М. Гуренко, Є. В. Додін, Р. А. Калюжний, І. П. Козаченко, А. М. Колодій, В. П. Нагребельний, А. Ю. Олійник, А. О. Селіванов, О. В. Скрипнюк, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, І. А. Тимченко, М. М. Тищенко, О. Ф. Фрицький, В. В. Цветков, Ю. С. Шемшученко, В. К. Шкарупа, О. Н. Ярмиш та ін.

Метою статті є вивчення деяких аспектів правового механізму забезпечення прав і свобод

людини органами Національної поліції України та його особливостей.

Виклад основного матеріалу. Розгляд проблеми забезпечення прав і свобод людини є одним із основних напрямів сучасних наукових досліджень у сфері правоохоронної діяльності, що потребує поєднання знань багатьох галузей юридичної науки. Однак адміністративно-правовим засобам, використання яких здійснюється у сфері державного управління, належить головне місце відносно забезпечення прав і свобод людини. Саме в цій сфері переважно реалізуються повноваження правоохоронних органів, у тому числі й Національної поліції України.

Статтею 3 Конституції України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Разом із тим, за час існування України як суверенної, незалежної держави, предметом наукових досліджень у вітчизняній юридичній науці виступали лише окремі організаційно-правові, зокрема адміністративно-правові питання діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення прав і свобод людини.

У зв'язку з цим, актуалізується завдання детального наукового дослідження, спрямованого, перш за все, на визначення сутності, організації форм та методів діяльності органів Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод людини. Актуальність дослідження базується також на необхідності подолання протиріччя між потребою застосування світових та європейських стандартів забезпечення прав і свобод людини та відсутністю належного теоретико-методологічного й науково-прикладного підґрунтя реалізації нових підходів до вдосконалення правоохоронної діяльності органів Національної поліції України.

Права людини, їх генезис, призначення були і залишаються одвічною проблемою соціально-

культурного розвитку людства, адже вони пройшли через тисячоліття і постійно перебували у центрі уваги філософської, політичної, правової, релігійної думки. Тому до змісту прав людини та їх розподілу в суспільстві необхідно підходити аналізуючи історію їх виникнення.

Так, простежуються шляхи формування теорій і концепцій прав людини від античних часів до сучасності. Формування відбувалося одночасно з осмисленням людської сутності, а також з виникненням уявлень про державу, право й закон. Ідеї соціальної і правової держави тісно стикаються з ідеями прав людини, вони є сполучною ланкою між природною сутністю людини, з її потребами, і нормативним вираженням прав людини.

Щодо розуміння сутності прав і свобод людини виділяються два напрямки юридичної думки: природно-правова й позитивістська. Природно-правова теорія розглядає права людини як природні, невід'ємні, що впливають або з розуму, або з божественної волі, або з природи самої людини. Позитивістська – права і свободи людини з точки зору категорій, встановлених державою. У першому випадку закон лише фіксує вже існуючі права та свободи, в другому – створює їх.

Проголошення будь-якого права і свободи людини, навіть закріпленого Конституцією України, нічого не варте без реальних гарантій їх реалізації. Однією з таких гарантій визначено організаційно-правовий механізм забезпечення прав і свобод, розуміючи під ним систему способів і факторів, що забезпечують необхідні умови реалізації та захисту всіх основних прав і свобод людини.

Тенденція зростання рівня злочинності, корумпованості, групових і масових протиправних проявів, соціальної напруженості, ускладнення оперативно-службових завдань, які вирішуються правоохоронними органами України, зумовлює підвищення вимог до особистісних якостей фахівців правоохоронної сфери [2, с. 74].

У листопаді 2015 року, одночасно з новим Законом України «Про Національну поліцію», набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України що-

до вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» (далі – Закон), що дозволяє накладення штрафів за порушення правил дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі [3].

Задля роботи даного Закону, Міністерству внутрішніх справ України та Національній поліції слід провести чималу технічну підготовку: забезпечити закупівлю й встановлення значної кількості відеокамер, синхронізувати їх взаємодію з комп'ютерними серверами обробки інформації, ухвалити необхідні підзаконні акти, розробити внутрішні алгоритми роботи поліцейських тощо.

Необхідно також пам'ятати, що згідно з ч. 2 ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію», розташування поліцією автоматичної фототехніки та відеотехніки в кожному випадку має супроводжуватися встановленням спеціального знаку з відповідною інформацією [4].

Необхідно зазначити, що, по-перше, така новація, як автоматичний режим фіксації порушень правил дорожнього руху без сумніву є прогресивною ідеєю, сприйнятою в багатьох розвинутих країнах світу. Вона реально здатна знизити ризик корупційності під час накладання штрафів за порушення, а також забезпечити повну фіксацію правопорушень на певній ділянці автошляху, а не лише в тих випадках, коли порушення відбувалося на очах поліцейського. З іншого боку, якщо йдеться про істотні зміни у процедурі накладення на особу санкцій зі сторони державної влади, то правозахисники мають бути насторожі та виявляти можливі порушення конституційних прав людини та міжнародних стандартів в цій галузі. Також, подібний інститут фіксування правопорушень та накладення за їх вчинення штрафів уже запроваджувався наприкінці 2000-х років, після чого він був визнаний Рішенням Конституційного Суду України від 22 грудня 2010 р. [5] таким, що не відповідає декільком нормам Конституції України, що закріплюють права і свободи людини. Отже, на сьогодні, є актуальним питання про врахування в новому Законі моментів, які стали підставою для скасування попереднього.

Даний Закон, окрім механізму застосування автоматичної фіксації порушень на автошляхах, містить також і деякі інші новації, але, з огляду на тему цієї статті зосередимось на тому, що ним передбачено інститут відео та фотофіксації порушень правил дорожнього руху в автоматичному режимі.

Головна ідея Закону полягає в тому, що за правопорушення, зафіксоване в автоматичному режимі, тягар відповідальності, за загальним правилом, нестиме власник транспортного засобу – фізична або юридична особа, незалежно від того, чи був саме він під час вчинення правопорушення за кермом транспортного засобу, чи авто керувала інша людина. Законом передбачено, що штраф може бути накладений за наступні види правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі: перевищення обмежень швидкості руху транспортних засобів, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху, порушення правил зупинки і стоянки, а також установлені для транспортних засобів заборони рухатися смугою для маршрутних транспортних засобів, тротуарами чи пішохідними доріжками, виїзду на смугу зустрічного руху.

Загалом, сама процедура притягнення до відповідальності за правопорушення, зафіксоване в автоматичному режимі, максимально спрощена Законом:

інформація про скоєння правопорушення надходить до посадової особи поліції, яка за допомогою інформаційних баз встановлює особу, за якою зареєстровано відповідний транспортний засіб;

протокол про правопорушення не складається, а відразу оформлюється постановою про накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу. Законом передбачено, що це може відбуватися без виклику особи, яка притягується до відповідальності. Проте, вже зараз можна сказати, що практично всі постанови будуть оформлюватися без виклику особи;

постанова надсилається протягом трьох днів із дня її винесення (складення) фізичній або юридичній особі, за якою зареєстровано транспортний засіб, рекомендованим листом із повідомленням на адресу місця реєстрації (прожи-

вання) фізичної особи (місцезнаходження юридичної особи). В постанові мають обов'язково міститися відомості про адресу веб-сайту в мережі Інтернет, на якому особа може ознайомитися із зображенням чи відеозаписом транспортного засобу в момент вчинення адміністративного правопорушення, ідентифікатор для доступу до зазначеної інформації;

днем отримання постанови є дата, зазначена в поштовому повідомленні про вручення її особі, за якою зареєстровано транспортний засіб, або повнолітньому члену сім'ї такої особи;

в разі сплати фізичною або юридичною особою п'ятдесяти відсотків розміру штрафу протягом п'яти банківських днів із дня вручення постанови про накладення адміністративного стягнення за правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, така постанова вважається виконаною [3].

У разі несплати штрафу фізичною або юридичною особою протягом тридцяти днів із дня вручення постанови про накладення адміністративного стягнення за правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху стягується пеня в подвійному розмірі штрафу.

На перший погляд, описана схема виглядає досконало та ефективно. Дійсно, швидше за все, так воно й відбуватиметься на практиці, але лише у випадку, якщо правопорушником виявився сам власник транспортного засобу, який не заперечує сплатити штраф за скоєне правопорушення.

За подібним процедурним спрощенням криється також і багато неоднозначних юридичних нюансів, зокрема, у випадку, якщо власник транспортного засобу не згоден із тим, що він повинен понести відповідальність за правопорушення, яке він не вчиняв, а також у випадку, коли власником транспортного засобу є юридична особа.

Висновки. Неможливо повністю охопити та висвітлити всі проблемні місця нового законодавства в одній статті, але враховуючи вищезазначене слід констатувати, що Закон України «Про Національну поліцію» не ідеальний, і вже

зазнав певних критичних зауважень, однак, в цілому, він містить цілу низку важливих позитивних моментів. Так, найважливішим з яких, на нашу думку, є те, що поліція, нарешті, позиціонується як сервісна служба, а не мілітаризований орган влади, покликаний виконувати карально-репресивні завдання і функції. Тобто поліція повинна забезпечувати необхідні умови для нормального існування і розвитку суспільства, а не виступати апаратом примушування та засобом боротьби. Про зміну концепції розуміння її соціального призначення справ яскраво свідчить той факт, що у вищезгаданому Законі головним завданням поліції проголошено надання поліцейських послуг у відповідних сферах. Очевидно, що для того, щоб дана концепція почала втілюватися у життя, її положенням має відповідати правовий статус поліції, адже саме у ньому відображаються суспільне призначення органу влади, а також коло та межі його юридичних можливостей.

Література

1. *Конституція* України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. *Кононець В. П.* Національна поліція, як основний суб'єкт забезпечення охорони прав і свобод людини / В. П. Кононець, І. С. Циб // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». – К.: НАУ, 2016. – № 3 (40). – С. 73-78.

3. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху:* Закон України від 14 липня 2015 р. № 596-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 39. – Ст. 372.

4. *Про Національну поліцію:* Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.

5. *Рішення* Конституційного Суду України від 22 грудня 2010 р. № 23 [Електронний ре-

сурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-10>.

References

1. *Konstytutsiia* Ukrainy: pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1996. – № 30. – St. 141.

2. *Kononets V. P.* Natsionalna politsia, iak osnovnyi subiekt zabezpechennia okhorony prav i svobod liudyny / V. P. Kononets, I. S. Tsib // Naukovi pratsi Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Iurydychnyi visnyk «Povitriane i kosmichne pravo». – K.: NAU, 2016. – № 3 (40). – S. 73-78.

3. *Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vdoskonalennia rehuliuвання vidnosyn u sferi*

zabezpechennia bezpeky dorozhnoho ruhu: Zakon Ukrainy vid 14 lypnia 2015 r. № 596-VIII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2015. – № 39. – St. 372.

4. *Pro Natsionalnu politsiiu: Zakon Ukrainy vid 2 lipnia 2015 r. № 580-VIII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2015. – № 40-41. – St. 379.*

5. *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 22 grudnia 2010 r. № 23 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-10>.*